

OPINIE I KOMENTARZE FRDL

OPINIA nr 19/2024

SAMORZĄDOWE OBCHODY ŚWIĘTA 11 LISTOPADA. REGULACJE PRAWNE I PRZEGLĄD MIEJSKICH PRAKTYK

dr Radosław Zych
Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie
Uniwersytet Szczeciński

Wstęp

Święta mają na celu upamiętnienie ważnych wydarzeń historycznych. Ponadto, mogą być okazją do wypoczynku, gdy z nimi łączy się ustawowy dzień wolny od pracy. Jednak nie wszyscy „świętują” w powyższym znaczeniu, ponieważ zaangażowani są w przygotowanie wydarzeń, których celem jest upamiętnienie ważnych wydarzeń z historii państwa. Już te względy zaświadczają, że dla badacza problemy te mogą być wdzięcznym tematem analiz, także jako zjawiska politologiczne i prawne.

Celem niniejszej analizy jest próba zidentyfikowania znaczenia 11 listopada jako święta państwowego i dokonanie przeglądu sposobów jego obchodzenia przez samorządy terytorialne. Autor zarysuje najważniejsze formy tych obchodów przyjmując, że z uwagi na kreatywność osób zaangażowanych w ich organizację, *tractu temporis*, mogą one ewaluować. W opracowaniu dokonane zostanie syntetyczne zbadanie podstaw prawnych w zakresie ochrony barw narodowych.

Znaczenie 11 listopada 1918 r.

Jak podkreśla B. Wachowska, „w życiu narodów zdarzają się tak ważne zjawiska, iż pamięć o nich utrwała się z pokolenia na pokolenie. Pamięć ta w szerokich kręgach społecznych funkcjonuje nie tyle na podstawie wszechstronnej i pogłębionej wiedzy faktograficznej, ile na wytworzonych w procesie narodzin, trwania, a głównie w fazie skutków tych wydarzeń, różnorodnych symboli. Wyrażają je pieśni, poezja, sztandary, znaki pamiątkowe, wybijające się postacie, szczególnie wyróżniające się okoliczności, sytuacje i momenty, których symbolem stają się określone dni”¹. Dzień 11 listopada, święto narodowe najwyższej rangi, symbolizuje koniec wyzwoleniczych walk narodu polskiego, trwających blisko 130 lat. W Drugiej Rzeczypospolitej dzień 11 listopada był

¹ B. Wachowska, Od 11 listopada do 11 listopada, czyli spory o symboliczne święto niepodległości Polski, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica” 1995, nr 54, s. 3.

„Narodowym Świętem Niepodległości”, upamiętniającym ważną w życiu narodu rocznicę. Jest nim i obecnie, ale po tragicznych doświadczeniach minionego półwiecza, ma ono głębszy sens. Poza upamiętnieniem doniosłości listopadowej rocznicy 1918 r., powinno nieustannie przypominać o ponadczasowej wartości wolności i niepodległości oraz cenę, jaką płaci naród, gdy je utraci². 11 listopada 1918 r. to niewątpliwie jedna z najważniejszych dat w dziejach państwa i narodu polskiego. Data przełomowa, uwieńczenie toczony przez cały XIX w., przez kolejne pokolenia Polaków, heroicznej, krwawej, a w ostatecznym wymiarze zwycięskiej walki o niepodległość. 123 lat tej walki przeciw sprzysiężeniu trzech zaborców³. Odzyskanie niepodległości w 1918 r. to nie data dzienna, ale długotrwały proces. Co prawda, przyjmujemy dzień 11 listopada, jako dzień wypędzenia Niemców z Warszawy i wielu innych miast, w tym północno-mazowieckich. Jednak wcześniej, choć nie było jeszcze państwa, to już tworzyły się i funkcjonowały namiastki przyszłych polskich instytucji⁴. Jak zwracał uwagę J. Siemieński, „dnia 11 listopada już nie kółka wierzących, ale «naród obaczył się wolny». Atoli nie od obcego panowania, jeno od okupacji, nie od związku z mocarstwami centralnemu, jeno od obawy, że ten związek zechcą narzucić, a w kraju znajdą ludzi małej wiary, którzy na gruncie tego związku staną”⁵.

Przegląd sposobów obchodzenia święta 11 listopada przez samorządy terytorialne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁶, w art. 16 ust. 1 stanowi, że: „ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową”. Zaś stosownie do jej ust. 2: „samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność”. Ustawa zasadnicza nie zawiera definicji legalnej samorządu terytorialnego⁷. Jak zauważa E. Ochendowski, „samorząd terytorialny to wyodrębniona w strukturze państwa, powstała z mocy prawa grupa społeczna, powołana do samodzielnego wykonywania administracji publicznej, wyposażona w materialne środki umożliwiające realizację nałożonych zadań”⁸. Tymczasem w myśl L. Garlickiego: „istotą samorządu terytorialnego jest wyodrębnienie tzw. korporacji komunalnej (przede wszystkim gmin) i przyznanie im szczególnego statusu prawnego, pozwalającego na samodzielne zarządzanie swoimi sprawami (...) w określeniu ustroju samorządu terytorialnego znaczenie zasadnicze ma jego samodzielność (niezależność od administracji rządowej. Ta samodzielność umożliwia jednostkom samorządu terytorialnego realizowanie zadań związanych z zaspokajaniem potrzeb mieszkańców”⁹. Jak podkreśla Z. Niewiadomski, „gmina jest najważniejszą jednostką samorządu terytorialnego i to na jej rzecz ustanowione zostało domniemanie zadań i kompetencji w systemie tego samorządu”¹⁰. W dalszej części opracowania przeanalizuję sposób obchodzenia święta 11 listopada w: Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Lublinie, Szczecinie oraz Warszawie.

² T. Jaros, *Znaczenie rocznicy 11 listopada*, „Przegląd Pruszkowski” 1998, nr 2 (29), s. 29.

³ T. Swat, *Listopad 1918 roku – miejsca upamiętnione i pomniki*, „Niepodległość i Pamięć” 2003, nr 19, s. 95.

⁴ J. Pełka, *Listopad 1918 r. i pierwsze dni wolności na Mazowszu Północnym*, „Niepodległość i Pamięć” 2008, nr 28, s. 85.

⁵ J. Siemieński, *Dzień odbudowy Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczny” 1928, nr 2 (27), s. 181.

⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.

⁷ S. Bułajewski, *Samorząd terytorialny*, [w:] *Polskie prawo konstytucyjne w obliczu wyzwań współczesności*, red. Z. Witkowski, D. Lis-Staranowicz, M. Serwaniec, Toruń 2021, s. 483.

⁸ E. Ochendowski, *Prawo administracyjne – część ogólna*, Toruń 1999, s. 299.

⁹ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 296.

¹⁰ Z. Niewiadomski (red.), *Samorząd terytorialny – ustrój i gospodarka*, Bydgoszcz – Warszawa 2001, s. 90.

Bydgoszcz

W wyniku podpisania traktatu wersalskiego, Bydgoszcz wróciła do Macierzy 20 stycznia 1920 r. i została miastem powiatowym województwa poznańskiego, a w 1938 r. włączono ją do województwa pomorskiego z siedzibą w Toruniu¹¹. W sobotę, 11 listopada 2023 r. w Bydgoszczy odbyły się Wojewódzkie obchody Narodowego Święta Niepodległości. Uroczystości zorganizowano w Katedrze Bydgoskiej pw. św. Marcina i Mikołaja oraz na terenie Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych. W 105. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości, wojewódzkie obchody Narodowego Święta Niepodległości zorganizowali wspólnie: Wojewoda Kujawsko-Pomorski Mikołaj Bogdanowicz, Marszałek Województwa Kujawsko-Pomorskiego Piotr Całbecki oraz Szef Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych, Dowódca Garnizonu Bydgoszcz gen. dyw. Artur Kępczyński. Obchody święta rozpoczęły się mszą św. w intencji Ojczyzny, celebrowaną przez biskupa Krzysztofa Włodarczyka, w Katedrze Bydgoskiej pw. św. Marcina i Mikołaja. Został odśpiewany Mazurek Dąbrowskiego w ramach akcji „Niepodległa do hymnu”. Następnie uczestnicy obchodów pojechali do Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych przy ul. Dwernickiego, gdzie odbyła się uroczystość patriotyczna pod pomnikiem Józefa Piłsudskiego. W programie znalazło się podniesienie flagi i odegranie hymnu państwowego, okolicznościowe wystąpienia, składanie wieńców pod pomnikiem Józefa Piłsudskiego oraz koncert pieśni patriotycznych w wykonaniu Orkiestry Wojskowej w Bydgoszczy. Uroczystościom towarzyszyła wystawa przed Kujawsko-Pomorskim Urzędem Wojewódzkim w Bydgoszczy pt.: „Należy stworzyć niepodległe państwo polskie (...) z wolnym dostępem do morza”. Powrót Pomorza i Kujaw do Polski 1918–1920 – przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej¹².

Gdańsk

W Gdańsku uroczystości miejskie rozpoczęły się w przeddzień Narodowego Święta Niepodległości. W piątek, 10 listopada 2023 r., o godz. 11:00 zostały złożone kwiaty przy pomniku marszałka Józefa Piłsudskiego na Strzyży. Odbyła się także modlitwa, po czym jako symbol pokoju zostały wypuszczone białe gołębie. Tego samego dnia, o godz. 15:00, została podniesiona flaga państwowa na najwyższy w mieście maszt, znajdujący się na Górze Gradowej. Mieszkańcy mogli odbierać także flagi i kotyliony. Biało-czerwone barwy ozdobiły również ulice miasta i pojawiły się m.in. na Długim Targu, Zielonym Moście oraz na budynkach Rady Miasta Gdańska i Urzędu Miejskiego. Na tory wyjechał zabytkowy tramwaj – kursował na trasie Brzeźno-Siedlce. W sobotę 11 listopada 2023 r., o godz. 10:30, po raz 21. ulicami miasta przeszła Parada Niepodległości. Uczestnicy parady wyruszyli z ulicy Podwałe Staromiejskie, przeszli przez całe Stare i Główne Miasto ulicami: Podmłyńską, Rajska, Heweliusza, Korzenną, Kowalską i Targ Drzewny, a następnie: Świętego Ducha, Kołodziejską, Tkacką, z której weszli na Długą i przeszli aż na Długi Targ. Pod Zieloną Bramą został odśpiewany hymn Polski, a potem zostało wykonane pamiątkowe zdjęcie. Na ulicach Gdańska można było też spotkać wolontariuszy, którzy zbierali datki na hospicjum im. ks. Dutkiewicza. Paradę zakończył koncert carillonowy, który rozpoczął się o godz. 13:15. Rada Miasta Gdańska zaprosiła także na Koncert Muzyki Polskiej, który odbył się w niedzielę, 12 listopada 2023 r., o godz. 16:00 w Sali Herbowej Nowego Ratusza. Podczas koncertu wystąpił skrzypek, Konstanty Andrzej Kulka, przy akompaniamencie Cappelli Gedanensis. Bazylika św. Brygidy w Gdańsku również zaprosiła na obchody Dnia Niepodległości. 11 listopada 2023 r. o godzinie 11:00 w bazylice przy ulicy Profesorskiej 17 w Gdańsku odprawiona została

¹¹ R. Kuczma, *Wprowadzenie*, [w:] M. Czasnojc, *Bydgoszcz*, Szczecin 1995, s. 1.

¹² P. Kaniak, *Wojewódzkie obchody Narodowego Święta Niepodległości w Bydgoszczy*, <https://expressbydgoski.pl/wojewodzkie-obchody-narodowego-swiet-a-niepodleglosci-w-bydgoszczy-mamy-zdjecia/ar/c1-18056873> [dostęp: 8.10.2024].

msza święta upamiętniająca odzyskanie przez Polskę niepodległości. Następnie o godz. 12:00 odbył się koncert pod tytułem „Od Niepodległości do Wolności”, w którym wystąpiły połączone chóry: Szkoły Podstawowej nr 2 im. „Armii Krajowej” z oddziałami sportowymi, Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 6 w Gdańsku oraz Zespołu Szkół Morskich im. „Bohaterskich Obrońców Westerplatte” w Gdańsku. Oprócz zespołów udział w koncercie wzięli również: Lucyna Gancarczyk (sopran) oraz Jarosław Bazylewicz (aranżacja utworów), którzy odpowiadali jednocześnie za przygotowanie występujących chórów. Ten sam występ powtórzony został także o godzinie 17:00. W ramach obchodów Narodowego Dnia Niepodległości Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku przygotowało spacer edukacyjny dla osób dorosłych. Odbywały się one 11 listopada o godz. 10:00, 11:00, 12:30 oraz 13:30. Spacer był okazją do obejrzenia zabytków związanych z obchodzonym świętem. Rodziny z dziećmi mogły natomiast wziąć udział w bezpłatnych warsztatach edukacyjnych, które łączyły aktywność plastyczną z wiedzą o Polsce oraz jej symbolach narodowych. Najmłodszy uczestnicy poznali podstawowe informacje geograficzne i historyczne na temat naszego kraju, a także mieli sposobność nauczenia się samodzielnie tworzenia ozdobnych kokard okolicznościowych w narodowych barwach. Zajęcia odbyły się 11 listopada o godz. 10:00, 12:00 i 14:00 w siedzibie Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, każde spotkanie potrwało około godziny. W piątek, 10 listopada 2023 r., w siedzibie Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku trwała akcja „Dzień z Radiem Gdańsk” od godz. 11:30 do 13:30. Jak co roku, rozdawano flagi narodowe¹³.

Katowice

Obchody Narodowego Święta Niepodległości w Katowicach rozpoczęły się mszą świętą w Archikatedrze Chrystusa Króla w Katowicach. Po mszy zaplanowany został przemarsz pod pomnik marszałka Józefa Piłsudskiego. Pod pomnikiem, na Pl. Chrobrego, odbył się uroczysty apel i składanie kwiatów. W ramach obchodów Święta Niepodległości przygotowany również został pokaz sprzętu wojskowego oraz poczęstunek żołnierską grochówką. Te atrakcje czekały na Placu Sejmu Śląskiego. Na tę część obchodów zaprosił Jarosław Wieczorek, wojewoda śląski. Wojewódzkie Obchody Święta Niepodległości odbyły się 11 listopada na Stadionie Śląskim w Chorzowie. „Kocioł Czarownic”, jak nazywany jest stadion, został otwarty o godz. 12.00. 15 minut później zagrała Orkiestra Polskiej Grupy Górniczej. O godz. 13.00 został odśpiewany Hymn Polski. Fani militariów mogli zobaczyć broń i amunicję, a także armaty, wyrzutnię rakiet, działo przeciwlotnicze oraz pojazdy wojskowe na specjalnej wystawie przygotowanej z okazji święta. Podczas wydarzenia pojawiło się również szereg ekspozycji instytucji wojewódzkich czy służb mundurowych, gdzie poza stoiskami promocyjnymi prezentowały swoje wyposażenie. Całość dopełnił przelot samolotów wojskowych. Na najmłodszych czekała specjalna strefa atrakcji, a w niej między innymi malowanie twarzy, dmuchańce i mobilny park linowy. Ponadto przygotowano strefę wirtualnej rzeczywistości oraz strzelnicę laserową. Wyjątkową atrakcją był występ Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”. Na scenie na Stadionie Śląskim pojawiła się również Julia Żugaj, a wydarzenie zakończyło się występem zespołu Feel¹⁴.

Lublin

Lubelskie obchody Narodowego Święta Niepodległości rozpoczęła uroczysta sesja Rady Miasta Lublin w Trybunale Koronnym (godz. 9.00), po której w Archikatedrze Lubelskiej przy ul. Królewskiej 10 została odprawiona msza św. w intencji Ojczyzny

¹³ Mieszkańcy Pomorza uczczą Święto Niepodległości. Jakie uroczystości zaplanowano?, <https://radiogdansk.pl/wiadomosci/region/trojmiasto/2023/11/10/mieszkanicy-pomorza-uczczaja-swieto-niepodleglosci-jakie-uroczystosci-zaplanowano/> [dostęp: 8.10.2024].

¹⁴ P. Kurczonek, Narodowe Święto Niepodległości w Katowicach i na Stadionie Śląskim – pokazy sprzętu wojskowego oraz występy zespołów Feel i Śląsk, <https://katowice.naszemiasto.pl/narodowe-swieto-niepodleglosci-w-katowicach-i-na-stadionie/ar/c1-9512831> [dostęp: 8.10.2024].

(godz. 10.00), po której na Placu Litewskim odbył się uroczysty apel z ceremoniałem wojskowym. Po niej nastąpił przemarsz ulicami: Królewską i Krakowskie Przedmieście na Plac Litewski. O godz. 11.30 odbył się uroczysty apel z ceremoniałem wojskowym (złożenie meldunku dowódcy Garnizonu Lublin przez dowódcę uroczystości, odegranie i odśpiewanie hymnu państwowego, podniesienie flagi państwowej na maszt, wystąpienie wojewody lubelskiego Lecha Sprawki, apel pamięci i salwa honorowa, złożenie kwiatów pod pomnikami Nieznanego Żołnierza i Marszałka Józefa Piłsudskiego, odegranie melodii „Śpij Kolego...”, salut armatni, defilada kompanii honorowych, złożenie meldunku o zakończeniu uroczystości). O godz. 13.30 nastąpiło złożenie kwiatów pod tablicami upamiętniającymi: Władysława Cholewę, delegata Rządu RP na województwo lubelskie i wojewodę lubelskiego w latach 1941–1944 (gmach Sądu Okręgowego, ul. Krakowskie Przedmieście 43); Jerzego Albina de Tramecourta, wojewodę lubelskiego w latach 1937–1939 (gmach Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego, ul. Spokojna 4); Stanisława Witalisa Moskalewskiego, wojewodę lubelskiego w latach 1919–1926 (gmach Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego, ul. Spokojna 4). Natomiast o godz. 14.00 złożono kwiaty na mogiłach legionistów (cmentarz wojenny przy ul. Białej).

Szczecin

Po II wojnie światowej przyznano Polsce wybrzeże długości 524 km, co stanowi ok. 15% jej linii granicznej z trzema dużymi portami (Gdańsk, Gdynia, Szczecin) i kilkoma mniejszymi, co uczyniło Polskę państwem – w pełni tego słowa znaczeniu – morskim¹⁵.

11 listopada 2023 r., już po raz trzynasty, ulicami miasta przeszedł Szczeciński Marsz Niepodległości. Tym razem organizowany pod hasłem „Polak Polakowi bratem”. Przemarsz rozpoczął się o 12:00 na pl. Orła Białego. Dwie godziny wcześniej zaplanowano mszę św. w pobliskiej katedrze. Z kolei nadodrzańskimi bulwarami i po terenie Centrum Logistycznego „Gryf” w sobotę, 11 listopada, pobiegli uczestnicy 5. Szczecińskiego Biegu Niepodległości. 11 listopada odbył się też Niepodległościowy Rajd Rowerowy, który zorganizował Klub Rowerowy Gryfus. Rowerzyści wyruszyli ok. 10:30 z pl. Praw Kobiet i przejechali ok. 11 km ulicami Szczecina. Około południa dotarli przed pomnik marszałka Józefa Piłsudskiego, gdzie złożyli kwiaty oraz odśpiewali wspólnie hymn Polski. Na zakończenie rajdu zaplanowano wspólne ognisko. Udział w rajdzie tradycyjnie był bezpłatny. Na Wałach Chrobrego i w ul. Szczerbcowej z okazji Święta Niepodległości (w sobotę, 11 listopada) odbył się Festyn Niepodległościowy. W godzinach 12.00–16.00 Wojsko Polskie oraz służby mundurowe zaprezentowali swój sprzęt, m.in. transportery opancerzone Rosomak, haubice Dana, moździerz samobieżny Rak. Przy nabrzeżu, u stóp Wałów Chrobrego, zacumował okręt z 8. Flotylli Obrony Wybrzeża. Na uczestników wydarzenia czekały kokardy narodowe oraz wiele edukacyjnych atrakcji. Udział był bezpłatny. Festyn Niepodległościowy stanowił część programu wojewódzkich obchodów Narodowego Święta Niepodległości. Zainaugurowane zostały przez mszę św. w intencji Ojczyzny, która rozpoczęła się o godz. 10:00 w szczecińskiej katedrze. Następnie ok. 11:30 zaplanowano wspólny przemarsz wraz z orkiestrą wojskową spod bazyliki na Wały Chrobrego. W samo południe, przed gmachem Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, rozpoczęły się uroczystości państwowe z udziałem pododdziałów wojskowych 12. Szczecińskiej Dywizji Zmechanizowanej, 14. Zachodniopomorskiej Brygady Obrony Terytorialnej, 8. Flotylli Obrony Wybrzeża, a także strażaków z Komendy Wojewódzkiej PSP, policjantów z Komendy Wojewódzkiej Policji, harcerzy i studentów Politechniki Morskiej w Szczecinie. Odbyły się: wspólne odśpiewanie hymnu państwowego w

---

¹⁵ L. Gelberg (red.), Zagadnienia prawne Bałtyku, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969, s. 4; K. Bobowski, Dzieje Polsk nad Bałtykiem, J. Wójcicki, Warszawa 1972. Recenzja, „Przegląd Zachodniopomorski” 1973, nr 3, s. 174; R. Zych, Instytucja głosowania w wyborach na statkach morskich w prawie polskim i obcym, Warszawa 2024, s. 15.

ramach akcji „Niepodległa do hymnu”, wręczenie medali i odznaczeń, meldunek pododdziałów i Apel Pamięci, defilada Wojska Polskiego i służb mundurowych. O 12:00 rozpoczął się też wspomniany festyn, połączony z prezentacją pojazdów i sprzętu wojskowego. Wydarzenia na Wałach Chrobrego organizowali Wojewoda Zachodniopomorski oraz Dowódca Garnizonu Szczecin. Dużo atrakcji z okazji Święta Niepodległości zorganizował też urząd marszałkowski. Wspólne świętowanie rozpoczęło się 11 listopada o godz. 11:00 w siedzibie urzędu przy ul. Piłsudskiego 40 w Szczecinie. W foyer dawnego kina Delfin, w godzinach 11:00–17:00, na najmłodszych uczestników czekały m.in. warsztaty tworzenia kokard, składania wiatraczków i biżuterii w barwach narodowych czy malowanie buziek. W strefie zabaw i animacji można było sprawdzić swoją wiedzę dotyczącą Narodowego Święta Niepodległości, zakręcić kołem fortuny, pokolorować obrazki i stworzyć patriotyczny kolaż. Nie zabrakło słodkiego poczęstunku – waty cukrowej. Z kolei na dziedzińcu urzędu, od godz. 13:00, serwowany był ciepły posiłek. Wydarzenia specjalne z okazji Narodowego Święta Niepodległości w sobotę, 11 listopada, przygotowano również w szczecińskich „Przełomach”. W planie znalazły się m.in. warsztaty rodzinne, wspólne odśpiewanie Hymnu Narodowego, koncert pieśni patriotycznych w wykonaniu dziewczęcego zespołu „Polka”, malowanie twarzy w barwy narodowe, oprowadzanie rodzinne po wystawie stałej „Miasto sprzeciwu – miasto protestu”. Wstęp był bezpłatny. Dla wszystkich gości przygotowano kokardy narodowe i krowki patriotyczne¹⁶.

Warszawa

W związku z charakterem stołecznym miasta w szczególny sposób zostały określone jego zadania. Oprócz tych przewidzianych przepisami, dotyczącymi samorządu gminnego i samorządu powiatowego, wykonuje ono zadania wynikające właśnie ze stołecznego charakteru, a w szczególności zapewnia warunki niezbędne do:

funkcjonowania w mieście naczelnych i centralnych organów państwa, obcych przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych oraz organizacji międzynarodowych, przyjmowania delegacji zagranicznych, funkcjonowania urzędzeń publicznych o charakterze infrastrukturalnym, mających znaczenie dla stołecznych funkcji miasta.

Zadania te mają charakter zleconych z zakresu administracji rządowej. Szczególną odrębnością ustrojową jest także utworzenie obowiązkowych jednostek pomocniczych – dzielnic m.st. Warszawy¹⁷.

11 listopada 2023 r. w Warszawie prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda wraz z małżonką Agatą Kornhauser-Dudą o godz. 8.20 rozpoczęli udział w obchodach Narodowego Święta Niepodległości. Na początku dokonali złożenia wieńców przed pomnikami Ojców Niepodległości (Wincentego Witosa, Ignacego Jana Paderewskiego, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Wojciecha Korfatego i Józefa Piłsudskiego). Następnie odbyła się uroczystość wręczenia odznaczeń państwowych z okazji Narodowego Święta Niepodległości. Podczas tego wydarzenia wystąpił prezydent RP. O godz. 10.00 w Świątyni Opatrzności Bożej w Warszawie została odprawiona msza święta za ojczyznę, z udziałem prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z małżonką oraz przedstawicieli najwyższych władz państwowych z premierem i członkami rządu oraz parlamentarzystami. Mszę świętą w intencji ojczyzny odprawił kard. Kazimierz Nycz. W czasie Eucharystii zapalona została historyczna Świeca Niepodległości. Modlitwy dziękczynne w rocznicę odzyskania niepodległości rozbrzmiewały tego dnia tradycyjnie w świątyniach różnych kościołów. Punktualnie o

¹⁶ Święto Niepodległości Szczecin 2023. Co się będzie działo 11 listopada?, <https://wszczecinie.pl/swieto-niepodleglosci-szczecin-2023-co-sie-bedzie-dzialo-11-listopada/46123> [dostęp: 8.10.2024].

¹⁷ Z. Bukowski, Ustrój samorządu terytorialnego miasta stołecznego Warszawy, [w:] Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, Ustrój samorządu terytorialnego, Toruń 2003, s. 339–340.

godz. 11.11, na ulice Warszawy wybiegli uczestnicy 33. Biegu Niepodległości. Przez kilka godzin zamknięte były ulice: aleja Jana Pawła II, Chałubińskiego i aleja Niepodległości od ronda Zgrupowania AK „Radosław” do Rakowieckiej. O godz. 12.00 odbyła się uroczysta odprawa wart przed Grobem Nieznanego Żołnierza na placu Piłsudskiego z udziałem prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z małżonką oraz przedstawicieli najwyższych władz państwowych, gdzie wystąpił prezydent Duda. Odbyły się przemarsze pododdziałów Wojska Polskiego i innych formacji mundurowych. W samo południe po raz szósty można było dołączyć do akcji „Niepodległa do hymnu” organizowanej przez Biuro Niepodległa, państwową instytucję kultury koordynującą wydarzenia związane z setną rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości oraz obchodów Narodowego Święta Niepodległości. Akcja polegała na wspólnym, niezależnie od miejsca pobytu, śpiewaniu hymnu Polski. Aby wziąć udział w akcji, należało zaplanować wspólne śpiewanie, dodać wydarzenie na specjalną mapę za pomocą formularza online i 11 listopada 2023 o 12.00 zaśpiewać razem 4 zwrotki Mazurka Dąbrowskiego. Zaś o godz. 13.20 miało miejsce złożenie wieńca przed pomnikiem Marszałka Józefa Piłsudskiego. O godz. 14.00 na rondzie Dmowskiego w Warszawie rozpoczął się Marsz Niepodległości, który przeszedł trasą: Al. Jerozolimskie, most Poniatowskiego, Wybrzeże Szczecińskie, Siwca na błonia Stadionu PGE Narodowy. Marsz zakończył się po godzinie 19.00. W godz. 14.00–20.00 odbyła się impreza pod nazwą „Festiwal Niepodległa na Krakowskim Przedmieściu” w Warszawie, na odcinku Nowy Świat – Trębacka. Jak co roku, przy okazji Narodowego Święta Niepodległości, odbył się Koncert dla Niepodległej. Widowisko pt. „Matejko – obrazy polskiej duszy” można było obejrzeć w TVP1 11 listopada o godz. 17.30. Koncert poświęcony był Janowi Matejce, wybranemu przez Senat RP patronem roku 2023. Po południu, o godz. 17:00, w Świątyni Opatrzności Bożej odbył się patriotyczny koncert symfoniczny „Wolność jest w nas” z udziałem wybitnych muzyków polskich i ukraińskich¹⁸.

Podstawy ustawowe kompetencji samorządów terytorialnych

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym¹⁹, „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: 8) edukacji publicznej; 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. W myśl art. 40 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym, „na podstawie upoważnień ustawowych gminie przysługuje prawo stanowienia aktów prawa miejscowego obowiązujących na obszarze gminy”. Stosownie do jej ust. 2, „na podstawie niniejszej ustawy organy gminy mogą wydawać akty prawa miejscowego w zakresie: 1) wewnętrznego ustroju gminy oraz jednostek pomocniczych; 2) organizacji urzędów i instytucji gminnych; 3) zasad zarządu mieniem gminy; 4) zasad i trybu korzystania z gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej”. Zgodnie z ust. 3, „w zakresie nieuregulowanym w odrębnych ustawach lub innych przepisach powszechnie obowiązujących rada gminy może wydawać przepisy porządkowe, jeżeli jest to niezbędne dla ochrony życia lub zdrowia obywateli oraz dla zapewnienia porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego”. Na podstawie ust. 4, „przepisy porządkowe, o których mowa w ust. 3, mogą przewidywać za ich naruszenie karę grzywny wymierzaną w trybie i na zasadach określonych w prawie o wykroczeniach”.

¹⁸ Narodowe Święto Niepodległości 2023. Sprawdź plan obchodów i najważniejszych wydarzeń, <https://polskieradio24.pl/arttykul/3277978,narodowe-swieto-niepodleglosci-2023-sprawdz-plan-obchodow-i-najwazniejszych-wydarzen> [dostęp: 8.10.2024].

¹⁹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 609, 721.

Ustawa o samorządzie powiatowym²⁰ w art. 4 ust. 1 pkt 7) stanowi, że: „powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Zgodnie z art. 41 ust. 1, „w zakresie nieuregulowanym w odrębnych ustawach lub innych przepisach powszechnie obowiązujących, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, rada powiatu może wydawać powiatowe przepisy porządkowe, jeżeli jest to niezbędne do ochrony życia, zdrowia lub mienia obywateli, ochrony środowiska naturalnego albo do zapewnienia porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego, o ile przyczyny te występują na obszarze więcej niż jednej gminy”. Stosownie do ust. 2, „powiatowe przepisy porządkowe, o których mowa w ust. 1, mogą przewidywać za ich naruszenie kary grzywny wymierzane w trybie i na zasadach określonych w prawie o wykroczeniach”.

Ustawa o samorządzie województwa²¹ stanowi w art. 14 ust. 1, że: „samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami, w szczególności w zakresie: 1) edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego; 3) kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Prawna ochrona barw narodowych

Wspólnym sposobem obchodów święta 11 listopada, kultywowanym przez wszystkie samorządy terytorialne, jest oddawanie czci barwom Rzeczypospolitej Polskiej. A zatem, wypada zbadać, w jakim zakresie system prawny chroni polskie barwy narodowe.

Konstytucja RP z 1997 r. w art. 28 ust. 2 stanowi, że: „barwami Rzeczypospolitej Polskiej są kolory biały i czerwony”, zaś w ust. 3: „Hymnem Rzeczypospolitej Polskiej jest Mazurek Dąbrowskiego”. Z ust. 4 wynika, że: „godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej Polskiej podlegają ochronie prawnej”. Zaś ust. 5 głosi, iż: „Szczegóły dotyczące godła, barw i hymnu określa ustawa”. Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych²², „orzeł biały, biało-czerwone barwy i «Mazurek Dąbrowskiego» są symbolami Rzeczypospolitej Polskiej”. Bardzo ważny jest ust. 2: „otaczanie tych symboli czcią i szacunkiem jest prawem i obowiązkiem każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej oraz wszystkich organów państwowych, instytucji i organizacji”. Stanowi on wytyczną kierunkową dla interpretacji przepisów tej ustawy. Stosownie do art. 5 ust. 2, „każdy ma prawo używać barw Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności w celu podkreślenia znaczenia uroczystości, świąt lub innych wydarzeń, z uwzględnieniem art. 1 ust. 2”. Zatem nakazuje on okazywanie czci i szacunku dla barw narodowych i „Mazurka Dąbrowskiego”. Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6) ustawy, „flagę państwową Rzeczypospolitej Polskiej podnosi się na budynkach lub przed budynkami stanowiącymi siedziby urzędowe albo miejsce obrad: organów administracji rządowej i innych organów państwowych oraz państwowych jednostek organizacyjnych, a także organów jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych – z okazji uroczystości oraz rocznic i świąt państwowych”. Zgodnie z ust. 3, „flagę państwową Rzeczypospolitej Polskiej zaleca się podnosić lub umieszczać na budynkach mieszkalnych lub przed budynkami mieszkalnymi oraz na budynkach lub przed budynkami, w których prowadzi się działalność gospodarczą lub w innych miejscach niż wymienione w ust. 1 i 2 – z okazji świąt i rocznic państwowych oraz innych uroczystości o zasięgu państwowym lub lokalnym, z uwzględnieniem art. 1 ust. 2”.

²⁰ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 107.

²¹ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 566.

²² Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych, tj.: Dz. U. z 2024 r., poz. 155.

Zatem ustawodawca zaleca podnoszenie lub umieszczanie flagi państwowej na budynkach mieszkalnych lub przed budynkami mieszkalnymi oraz innymi niż wymienione wyżej. Ustawodawca, celem uświetnienia świąt państwowych, przewiduje nie tylko używanie flagi, ale zgodnie z art. 13 ust. 2 ustawy stanowi, że: „publicznie hymn państwowy wykonuje się lub odtwarza w szczególności w czasie uroczystości oraz świąt i rocznic państwowych”. Ustawodawca wyposażył głowę państwa w istotne kompetencje. Stosownie do art. 17 ust. 1 pkt 2) ustawy, „Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, w drodze rozporządzenia: może ustalać zasady obchodów świąt i rocznic państwowych oraz innych uroczystości o zasięgu państwowym lub lokalnym – biorąc pod uwagę uwarunkowania kulturowe i historyczne oraz przyjęte w tym zakresie zwyczaje, kierując się w szczególności potrzebami społeczności lokalnych”. Ponadto, prawodawca przyznał Ministrowi Obrony Narodowej istotne kompetencje. Stosownie do art. 17 ust. 2, „Minister Obrony Narodowej określi, w drodze zarządzenia, sposób i okoliczności stosowania symboli Rzeczypospolitej Polskiej w jednostkach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, uwzględniając rodzaj jednostki Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”. W wykonaniu powyższej delegacji zostało wydane zarządzenie MON z 2014 r.²³. Zgodnie z § 13 ust. 6, „z okazji świąt wymienionych w ust. 5 [Z okazji: Dnia Flagi Rzeczypospolitej Polskiej, Święta Narodowego Trzeciego Maja, Święta Wojska Polskiego oraz Narodowego Święta Niepodległości flagę państwową podnosi się na maszt na początku organizowanych uroczystości] flagę państwową wywiesza się na budynkach należących do jednostki, wskazanych przez dowódcę jednostki. Flaga powinna być wywieszana w dniu poprzedzającym święto w godzinach wieczornych i zdejmowana po upływie święta. Flaga może być wywieszona przez kilka dni, jeśli święto przypada w przeddzień dni wolnych od pracy. Flaga pozostawiona na noc powinna być, w miarę możliwości, oświetlona”. Na podstawie § 13 ust.8, „flaga państwowa może być również podnoszona na maszt podczas organizowanych w jednostkach uroczystości oraz świąt rodzajów Sił Zbrojnych (równorzędnych), wojsk i służb oraz jednostek, a także z okazji obchodów rocznic wydarzeń historycznych lub innych, mających szczególne znaczenie dla państwa i narodu. Z okazji tych uroczystości można również dekorować flagami państwowymi budynki należące do jednostek, zgodnie z zasadami określonymi w ust. 6”. Stosownie do § 24 ust. 4, „podczas obchodów świąt państwowych, uroczystości wojskowych oraz o charakterze patriotycznym i patriotyczno-religijnym wszyscy żołnierze, z wyjątkiem dowódców uroczystości, dowódców kompanii honorowych (pododdziałów honorowych) oraz żołnierzy wchodzących w skład posterunków honorowych, pocztów flagowych, orkiestr wojskowych i obsługi technicznej, odśpiewują tekst hymnu państwowego”.

Ochrona symboli państwowych – godła, herbu, flagi, pieczęci, hymnu – jest obecnie trwałym elementem polskiego systemu prawnego. Przepisy wyznaczające przedmiot ochrony oraz jej zakres zawierają liczne akty prawne: Konstytucja RP z 1997 r., ustawa o godle, barwach i hymnie, kodeks karny²⁴, kodeks wykroczeń²⁵, a także inne regulacje²⁶.

Hymn państwowy należy, obok godła i flagi, do symboli państwowych w znaczeniu ścisłym²⁷. Za cechę odróżniającą symbole państwowe od narodowych podaje się fakt

²³ Zarządzenie Nr 5/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 kwietnia 2014 r. w sprawie sposobu i okoliczności stosowania symboli Rzeczypospolitej Polskiej w jednostkach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. Urz. MON z 2014 r., poz. 125.

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tj.: Dz. U. z 2024 r., poz. 17, 1228.

²⁵ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, tj.: Dz. U. z 2023 r., poz. 2119.

²⁶ R. Grabowski, *Geneza prawnej ochrony polskich symboli narodowych i państwowych*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 1, s. 14.

²⁷ S. Sagan, V. Serzhanowa, *Symbole państw współczesnych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2011, nr 13, s. 344; M.M. Wiszowaty, *Symbole państwowe III Rzeczypospolitej Polskiej*, „Państwo i Prawo” 2011, z. 7/8, s. 32.

prawnego uznania ich za oficjalne symbole określonego państwa²⁸. Charakterystyczne jest, że w Polsce nie istnieją wyraźnie wyodrębnione kategorie symboli narodowych oraz państwowych. Godło, herb, a także barwy traktowane są jednocześnie jako symbole narodowe oraz państwowe. Jedynie w wypadku hymnu można mówić o wielości narodowych pieśni hymnicznych, z których jedna jest hymnem państwowym²⁹. Analiza genezy, ewolucji oraz prawnych regulacji polskich symboli narodowych i państwowych dowodzi autentycznego przywiązania Polaków do symboli³⁰. Flaga to *weksylium*, jeden z wyróżników państwa, świadczący o jego osobowości prawnej i suwerenności³¹. Polski ustawodawca, po odzyskaniu niepodległego bytu państwowego, przywiązywał dużą wagę do podstaw normatywnych zapewniających ochronę barw symboli narodowych. Ochrona prawna w tym zakresie kształtowała się odmiennie w różnych przedziałach czasowych. Zapewne na jej zakres miały wpływ doświadczenia historyczne, a nasiliła się ona po wojnie³².

Zakończenie

Sposób świętowania 11 listopada jest podobny w każdej jednostce samorządu terytorialnego. Istotnym jego elementem jest oddanie czci barwom narodowym. Pomimo że Konstytucja RP z 1997 r. nie zawiera definicji legalnej samorządu terytorialnego, to na gruncie brzmienia jej art. 16 można uznać, iż wspólnotę terytorialną stanowią mieszkańcy danej jednostki podziału terytorialnego, dla których istotna jest pamięć historyczna i kultywowanie tradycji mających ją upamiętnić. Uczczenie wydarzeń historycznych wpisuje się w samodzielność ustroju samorządu terytorialnego, umożliwiającą jego jednostkom realizowanie zadań związanych z zaspokajaniem potrzeb mieszkańców. W tym zakresie domniemanie zadań i kompetencji na rzecz gminy nie ma zastosowania, albowiem wszystkie jednostki zasadniczego podziału terytorialnego państwa (także powiaty oraz samorząd województwa) obchodzą święto 11 listopada. Organizowanie przez samorząd gminy wydarzeń upamiętniających święto 11 listopada wynika z art. 7 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym („zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: 8) edukacji publicznej; 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”). Natomiast obchody tego święta, organizowane przez samorząd powiatu, znajdują prawną podstawę w art. 4 ust. 1 pkt 7) ustawy o samorządzie powiatowym („powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”), zaś przez samorząd województwa – w art. 14 ust. 1 ustawy o samorządzie województwa („samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami, w szczególności w zakresie: 1) edukacji publicznej, w tym szkolnictwa wyższego; 3) kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”). Jak widać z ustawowego ujęcia, organizacja obchodów święta 11 listopada przez wszystkie szczeble samorządu terytorialnego realizuje wspólną podstawę prawną w postaci obowiązku zaspokajania zadań o charakterze kulturalnym. Natomiast w odniesieniu do samorządu gminy i województwa, dodatkowo implementuje ona obowiązek realizacji edukacji publicznej. To dobrze, że sposoby świętowania 11 listopada 1918 r. łączą samorządy terytorialne. W jedność siła.

²⁸ M. Rychlik, Mazurek Dąbrowskiego jako polski hymn państwowy – aspekt historyczno-prawny, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2016, nr 5, s. 126.

²⁹ R. Grabowski, *Polskie symbole narodowe i państwowe. Geneza, ewolucja, stan prawny*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, LXXXVII, s. 51.

³⁰ *Ibidem*, s. 52.

³¹ S. Sykun, J. Zajadło (red.), *Leksykon prawa i protokołu dyplomatycznego. 100 podstawowych pojęć*, Warszawa 2011, s. 83.

³² R. Zych, The scope of standardization of the protection of national colors in the Polish law, the Italian law and the Community legislation, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2018, nr 1, s. 148.

Literatura

- Bobowski K., Dzieje Polsk nad Bałtykiem, J. Wójcicki, Warszawa 1972. Recenzja, „Przegląd Zachodniopomorski” 1973, nr 3.
- Bukowski Z., Ustrój samorządu terytorialnego miasta stołecznego Warszawy, [w:] Z. Bukowski, T. Jędrzejewski, P. Rączka, Ustrój samorządu terytorialnego, Toruń 2003.
- Bułajewski S., Samorząd terytorialny, [w:] Polskie prawo konstytucyjne w obliczu wyzwań współczesności, red. Z. Witkowski, D. Lis-Staranowicz, M. Serowaniec, Toruń 2021.
- Garlicki L., Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2009.
- Gelberg L.(red.), Zagadnienia prawne Bałtyku, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969.
- Grabowski R., Geneza prawnej ochrony polskich symboli narodowych i państwowych, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 1.
- Grabowski R., Polskie symbole narodowe i państwowe. Geneza, ewolucja, stan prawny, „Przegląd Prawa i Administracji” 2011, LXXXVII.
- Jaros T., Znaczenie rocznicy 11 listopada, „Przegląd Pruszkowski” 1998, nr 2(29).
- Kuczma R., Wprowadzenie, [w:] M. Czasojć, Bydgoszcz, Szczecin 1995.
- Niewiadomski Z. (red.), Samorząd terytorialny – ustrój i gospodarka, Bydgoszcz-Warszawa 2001.
- Ochendowski E., Prawo administracyjne – część ogólna, Toruń 1999.
- Pełka J., Listopad 1918 r. i pierwsze dni wolności na Mazowszu Północnym, „Niepodległość i Pamięć” 2008, nr 28.
- Rychlik M., Mazurek Dąbrowskiego jako polski hymn państwowy – aspekt historyczno-prawny, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2016, nr 5.
- Siemieński J., Dzień odbudowy Rzeczypospolitej, „Przegląd Historyczny” 1928, nr 2 (27).
- Sagan S., Serzhanowa V., Symbole państw współczesnych, „Studia Prawnoustrojowe” 2011, nr 13.
- Swat T., Listopad 1918 roku – miejsca upamiętnione i pomniki, „Niepodległość i Pamięć” 2003, nr 19.
- Sykun S., Zajadło J., (red.), Leksykon prawa i protokołu dyplomatycznego. 100 podstawowych pojęć, Warszawa 2011.
- Wachowska B., Od 11 listopada do 11 listopada, czyli spory o symboliczne święto niepodległości Polski, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica” 1995, nr 54.
- Wiszowaty M.M., Symbole państwowe III Rzeczypospolitej Polskiej, „Państwo i Prawo” 2011, z. 7/8.
- Zych R., Instytucja głosowania w wyborach na statkach morskich w prawie polskim i obcym, Warszawa 2024.
- Zych, R. The scope of standardization of the protection of national colors in the Polish law, the Italian law and the Community legislation, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2018, nr 1.

Źródła prawa

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, tj.: Dz. U. z 2023 r., poz. 2119.
- Ustawa z dnia 31 stycznia 1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych, tj.: Dz. U. z 2024 r., poz. 155.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 609, 721.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tj.: Dz. U. z 2024 r., poz. 17, 1228.

- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 107.
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, tj. Dz. U. z 2024 r., poz. 566.
- Zarządzenie Nr 5/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 9 kwietnia 2014 r. w sprawie sposobu i okoliczności stosowania symboli Rzeczypospolitej Polskiej w jednostkach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. Urz. MON z 2014 r., poz. 125.

Strony internetowe

- Kaniak P., *Wojewódzkie obchody Narodowego Święta Niepodległości w Bydgoszczy*, <https://expressbydgoski.pl/wojewodzkie-obchody-narodowego-swiewa-niepodleglosci-w-bydgoszczy-mamy-zdjecia/ar/c1-18056873> [dostęp: 8.10.2024].
- Kurczonek P., *Narodowe Święto Niepodległości w Katowicach i na Stadionie Śląskim – pokazy sprzętu wojskowego oraz występy zespołów Feel i Śląsk*, <https://katowice.naszemiasto.pl/narodowe-swiewo-niepodleglosci-w-katowicach-i-na-stadionie/ar/c1-9512831> [dostęp: 8.10.2024].
- *Mieszkańcy Pomorza uczczą Święto Niepodległości. Jakie uroczystości zaplanowano?*, <https://radiogdansk.pl/wiadomosci/region/trojmiasto/2023/11/10/mieszkanicy-pomorza-uczczaz-swiewo-niepodleglosci-jakie-uroczystosci-zaplanowano/> [dostęp: 8.10.2024].
- *Narodowe Święto Niepodległości 2023. Sprawdź plan obchodów i najważniejszych wydarzeń*, <https://polskieradio24.pl/arttykul/3277978,narodowe-swiewo-niepodleglosci-2023-sprawdz-plan-obchodow-i-najwazniejszych-wydarzen> [dostęp: 8.10.2024].
- *Święto Niepodległości Szczecin 2023. Co się będzie działo 11 listopada?*, <https://wszczecinie.pl/swiewo-niepodleglosci-szczecin-2023-co-sie-bedzie-dzialo-11-listopada/46123> [dostęp: 8.10.2024].

O AUTORZE

Dr Radosław Zych – adiunkt w Katedrze Systemów Politycznych i Polityk Publicznych, w Instytucie Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Szczecińskiego. Swoje interdyscyplinarne badania naukowe poświęca procedurom kreatywnym, ewolucji prawa wyborczego w kontekście historii państwa i prawa, w powiązaniu z innymi dziedzinami prawa, mając na uwadze wymiar gwarancyjny podmiotowych praw wyborczych jako politycznych praw człowieka, posiada doświadczenie w organizacji oraz przebiegu procesu wyborczego w Polsce, pełniąc różne funkcje na rozmaitych etapach tego procesu.

Opinie wyrażone w powyższym tekście mają charakter autorski i nie należy ich traktować jako stanowiska Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Reguńskiego.

...

Warszawa, październik 2024
 Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Reguńskiego
 ul. Edwarda Jelinka 6, 01-646 Warszawa

WWW.FRDL.ORG.PL